

Korsknop indgik i midler mod orm og sygdomme hos heste. Tegning af J. Th. Lundbye 1847. Kobberstiksamlingen.

bare og som ikke får deres menses, men næppe nogen vil drikke det ækelt smagende afkog, i mensesdrivende drikke blandes derfor en anden plante (mynte).

Bladene anføres i farmakopeen 1772. Urt og rod indgives hest mod hjertesygdom (1700-t; 4).

Dyrkes undertiden som bifoderplante; kan anvendes som krydderi i skarpe saucer.

LITTERATUR: (1) 343 72f,154; (2) 15 24,69,71,73, 76; (3) 841 1577,3; (4) 83 61.

Korsknop, *Glechoma hederacea*

De krybende 20–50 cm lange stængler har 10–15 cm oprette skud, bladene er nyreformede og rundtakkede (kan måske minde om vedbendens, vinstokkens eller humlens), i de violette blomster danner støvknapperne som regel to tydelige hvide kors. Alm. ukrudt i haver, skove, på gårder osv.

Korsknop (konstrueret) 1793–1895, *korsknop* 1888ff. *Jordvedbend* 1533–1867, *hourt* 1546 måske til tysk haut = hud og da sigtende til de sårlægende blade; *gundelrebe* (= -vin) 1600-t fra gammelhøjtyisk gund = byld, bladene blev lagt på bylder, jf. *gudran* slutningen 1400-t, *gundermand* 1623, København o. 1870, *gundeløvsblade* Sundeved o. 1870. *Jordkrone* o. 1700, *jordhumle* Himmerland og Sjælland o. 1870, *Sønderjylland* o. 1870ff hentyder til væksten og anvendelse ved brygning (se nedenfor); *kukke-mandsblomst* SSlesvig blomstrer, når gøgen kommer; *spændurt* Djursland o. 1870, blev lagt på spænd = forstuvet lem; *korsurt* Hjørring o. 1880, ØLolland; *bøtteurt* Fyn og Slagelseegnen o. 1870, se nedenfor (1648).

En form med hvidbrogede blade er en alm. stue-

plante: *mølleren og hans kone* – navnet sigter til de næsten cirkelrunde, rillede blades lighed med små møllesten, mens de hvide bladkanter blev associeret med møllerenes melstribede tøj; hans kone må så være den helt grønbladede plante (art). Efterhånden blev kun varieteten kaldt *mølleren* eller *møllersvenden*; han rørte ved melet og smittede af på *møllerkonen*, *møllerenes tjenestepige* eller *møllerenes enke*.

LITTERATUR: 681 1,660–62.

LÆGEMIDLER

Harpestræng-afskrifternes 'jordhumle' o. 1300 er læge-betonie (s. 117); omtalen af edera, hedera i AM 187 8° (begyndelsen 1400-t) er her anført under vedbend (bd. 3).

Christiern Pedersen 1533: bladsaften anbringes i næseborene mod hovedpine (4b) og på hovedet for søvnløshed (6b), blandes med olie og eddike til omslag for hovedsmerter og svimmelhed (5b); fnat bades med afkog (83a).

Henrik Smid 1546ff (1): nogle siger, at vandafkoget standser »den røde blodsot«. Vindekott og vand destilleret af planten uddriver menses, urin og gift, hjælper for gulsot og lændeværk, åbner tilstoppet lever og milt; bylder og sår i munden og halsen skylles med vin- eller vandafkog, der også læger skab og urenhed, især på kønsorganerne. Saften renser og læger fistler og sår.

Simon Paulli 1648, 62f: hjælper mod gulsot, damp fra afkog ledes i susende øren, indgår i klyster for kolik. Den tørrede og pulveriserede urt blandet med sukker og vand i destillat af planten samt brændevin drikkes for nyregrus; den pulveriserede urt drukket med græsvand eller mjød er god for indvoldsorm. Men planten bruges navnlig i sår-drikke for bylder og sår i

indvoldene; nogle læger mener, at hvis man fastende holder den grønne plante i hånden, til den er varm, og så mod næsen, opløser den forstoppelse – »om så er eller ikke kan enhver let forsøge«. På apoteker tilberedes af blomsterne et sukkerudtræk mod gulsot, »for den årsags skyld véd kvinderne også i nogle landskaber [Danmark?] først på året at bage kager af æg og komme denne plante deri, hvilke kager ikke smager ilde«.

Urten er anført i farmakopeen 1772 og sælges endnu på nogle apoteker. Den virker mod lungesot, er urindrivende og opløsende og anvendes til brystte (1761; 2), desuden hjertestyrkende og sammensnerpende (1806; 3).

Saften af korsknop og gyldenris drikkes mod stensmerter (4). »Gundelbær« m.m. kogt i kalvekødssupe indtages for tæring = tuberkulose (5). Blev lagt på forstuede kropsdele (6) og stukket i øre mod tandpine (7).

»Hummelolie« (af korsknop?) nævnes i salve på gigt og stivhed, i råd for ørebylder og mod tandpine (8).

Te af korsknop gives heste mod indvoldsorm (1761; 2); planten er bestanddel af middel for hestens fibel, kolik, diarré og forfangenhet samt sygdomme hos kvæget (9).

LITTERATUR: (1) 841 1577,97; (2) 696 216; (3) 398 1806,557; (4) 328f 1,201 sml. 488 o 183; (5) 488 o 113 (Fyn?) jf. 519 77; (6) 783b; (7) 82 117; (8) 488 o 232,248,254,259; (9) 83 43,67,78,111,213.

ANDEN ANVENDELSE

Bønderkvinder bruger bladene til at vaske mælkébøtterne med for at få megen fløde på mælken (1648; 1). Anvendes ved brygning eller hænges i ølkarret for at gøre øllet klarere og hindre en for hurtig gæring (1761; 2).

Bladene bruges som kålerstatning (1648; 1), de kan spises som salat (3). Planten er anvendelig til gærvning (1806; 4).

LITTERATUR: (1) 697 63,378; (2) 696 216; (3) 712 32; (4) 398 1806,557.

Kransburre, *Marrubium vulgare*

Hviduldet eller gråfiltet 25–60 cm høj med hjer-teformede, takkede og rynkede blade, de hvide blomster med smal overlæbe sidder i adskilte, næsten kuglerunde kranse. Nu meget sjælden på grusede steder omkring landsbyer, vel oprindelig

Kransburre.
Simon Paulli:
Flora Danica,
1648.

forvildet fra dyrkning som lægeplante i middelalderen og renessancen (1); dens frø er fundet i udgravninger af det middelalderlige København (2), o. 1650 var den ikke kendt som dyrket (3).

Kransburre 1888ff navnet er konstrueret: blomsterkransene har hagekrummede tænder. *Marube* begyndelsen af 1400-t; 1533ff efter det betaniske slægtsnavn, hvis oprindelse er uvis; *hvid marube* begyndelsen 1400-t–1821, *blind nælde* o. 1450–1688, *sygemynte* 1596, anvendt mod kvindesygdomme: *moderurt* Bornholm slutningen af 1800-t; *døvnælde* Bornholm o. 1870 (4).

LITTERATUR (1) 540 87–90; (2) 778b 142; (3) 697 1648,285; (4) 689 2,26f.

LÆGEMIDLER

Om forvekslinger i urtebøgerne se s. 113; 'sort marube' er tandbæger (*Ballota nigra*).